

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΟΥ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗ

Ο ανά χείρας τόμος συγκεντρώνει δεκαοκτώ κείμενα για τη θεωρία της λειτουργιακής κατανομής του εθνικού εισοδήματος, δηλαδή της κατανομής του εθνικού εισοδήματος στις κοινωνικές τάξεις όπως αυτές ορίζονται ανάλογα με τη λειτουργία τους στη διαδικασία παραγωγής. Ως εκ τούτου θα έπρεπε να φέρει μάλλον τον τίτλο *Η λειτουργιακή κατανομή του εισοδήματος*. Ωστόσο προτιμήσαμε να του δώσουμε τον τίτλο *Η παραγωγή και η κατανομή του εισοδήματος*, επειδή αυτός υπενθυμίζει σαφέστερα ότι το ζήτημα της κατανομής του εθνικού εισοδήματος στις κοινωνικές τάξεις ανάλογα με το ρόλο τους στη διαδικασία παραγωγής είναι τόσο για λόγους πραγματικούς, όσο και για λόγους ιδεολογικούς - απολογητικούς, όσο τέλος και για λόγους κριτικής της ιδεολογίας άρρηκτα συνδεδεμένο με το ζήτημα της παραγωγής του κατανεμηθέντος εθνικού εισοδήματος και συγκεκριμένα με το ζήτημα τι μέρος του εθνικού εισοδήματος παρήγαγε κάθε κοινωνική τάξη που συμμετέσχε στην κατανομή του, δηλαδή εν τέλει με το ερώτημα αν το μέρος του εισοδήματος που έλαβε καθεμία κοινωνική τάξη είναι μικρότερο, ίσο ή μεγαλύτερο από το μέρος που παρήγαγε αυτή η ίδια. Στις διαφορετικές απαντήσεις που δίδονται σε αυτό το ερώτημα βασίζονται και διαφορετικές προφανώς κρίσεις για το δίκαιο ή μη της κατανομής.

Σκοπός της παρούσας συλλογής κειμένων είναι να βοηθήσει τον αναγνώστη να αποκτήσει –στο μέτρο του δυνατού από πρώτο χέρι– μια εικόνα για τις σημαντικότερες θεωρίες της λειτουργιακής κατανομής του εισοδήματος: την κλασική και μαρξική, τη νεοκλασική, τη νεοκεϋνσιανή και τη νεορικαρδιανή θεωρία.

Τα δύο τελευταία κείμενα της συλλογής αναφέρονται στην εισοδηματική πολιτική που ασκήθηκε στη χώρα μας στο δεύτερο ήμισυ της δεκαετίας του '80. Δεν αφορούν την ίδια τη θεωρία της κατανομής του εισοδήματος αλλά τη σχέση μιας ορισμένης θεωρίας της κατανομής του εισοδήματος και συγκεκριμένα της νεοκλασικής με μια ορισμένη περιοριστική εισοδηματική πολιτική.

David Ricardo

ΠΕΡΙ ΜΙΣΘΩΝ ΚΑΙ ΚΕΡΔΩΝ*

Περί μισθών

Η εργασία, όπως όλα τα πράγματα που πωλούνται και αγοράζονται και των οποίων η ποσότητα μπορεί να αυξηθεί ή να μειωθεί, έχει τη φυσική της τιμή και την τιμή αγοράς της. Η φυσική τιμή της εργασίας είναι η τιμή η αναγκαία, για να επιτρέψει στους εργάτες να επιβιώσουν και να διαιωνίσουν το είδος τους χωρίς αύξηση ή μείωση.

Η ικανότητα του εργάτη να συντηρήσει τον εαυτό του και την οικογένεια που απαιτείται για τη διατήρηση του αριθμού των εργατών δεν εξαρτάται από το χρηματικό ποσό που πιθανόν να λαμβάνει ως μισθούς αλλά από την ποσότητα τροφίμων, χρεωδών και χρησίμων αντικειμένων, που από συνήθεια του έχουν γίνει απαραίτητα και τα οποία μπορεί ν' αγοράσει με αυτό το χρηματικό ποσό. Η φυσική τιμή της εργασίας εξαρτάται λοιπόν από την τιμή των τροφίμων, των χρεωδών και των χρησίμων αντικειμένων, των αναγκαίων για τη συντήρηση του εργάτη και της οικογένειάς του. Με μια άνοδο της τιμής των τροφίμων και των χρεωδών η φυσική τιμή της εργασίας θα ανεβεί με μια πτώση της τιμής τους η φυσική τιμή της εργασίας θα κατεβεί.

Με την πρόοδο των κοινωνιών η φυσική τιμή της εργασίας συνήθως αυξάνεται, διότι ένα από τα κύρια εμπορεύματα από τα οποία ρυθμίζεται η φυσική τιμή της τείνει να γίνεται ακριβότερο λόγω της μεγαλύτερης δυσκολίας παραγωγής του. Καθώς όμως οι βελτιώσεις στη γεωργία και η εξεύρεση νέων αγορών, απ' όπου μπορούν να εισαχθούν μέσα διατροφής, μπορεί να εξουδετερώσουν την τάση ανόδου της τιμής των χρεωδών και μπορεί ακόμη και να προκαλέσουν πτώση της φυσικής τους τιμής, έτσι τα ίδια αίτια θα προκαλέσουν τις αντίστοιχες επιδράσεις στη φυσική τιμή της εργασίας.

Η φυσική τιμή όλων των εμπορευμάτων, εξαιρουμένων του πρωτογενούς προϊόντος και της εργασίας, τείνει να μειούται με την αύξηση του πλούτου και

---

* Ντέιβιντ Ρικάρντο, «Οι αρχές της Πολιτικής Οικονομίας και της Φορολογίας», Κεφ. 1 έως 6, μετ. Θέμις Μίνογλου, στο Ντέιβιντ Ρικάρντο/Καρλ Μαρξ, *Αξία και Υπεραξία*, Εκδόσεις Κριτική, 1989, σσ. 175-220.

του πληθυσμού· διότι, παρ' όλο που η πραγματική τους αξία αυξάνεται λόγω της αύξησης της φυσικής τιμής των πρώτων υλών από τις οποίες κατασκευάζονται, αυτό υπεραντισταθμίζεται από τις τελειοποιήσεις των μηχανών, από την καλύτερη κατανομή και διανομή της εργασίας και από την καλύτερη επισημονική και τεχνική κατάρτιση των παραγωγών.

Η τιμή αγοράς της εργασίας είναι η τιμή η οποία πράγματι πληρώνεται γι' αυτήν βάσει της φυσικής λειτουργίας της σχέσης προσφοράς και ζήτησης. Η εργασία είναι ακριβή, όταν σπανίζει, και φτηνή, όταν αφθονεί. Όσο και αν η τιμή αγοράς της εργασίας αποκλίνει από τη φυσική της τιμή, έχει την τάση, όπως και τα εμπορεύματα, να συμπίσει μ' αυτήν.

Όταν η τιμή αγοράς της εργασίας υπερβαίνει τη φυσική της τιμή, τότε η κατάσταση του εργάτη είναι ανθηρά και ευτυχής και έχει τη δυνατότητα να αγοράζει μεγαλύτερες ποσότητες χρεωδών και μέσωσιν ευζωίας και άρα να διατρέφει μια υγιή και πολυμελή οικογένεια. Όταν ωστόσο, λόγω του ότι οι υψηλοί μισθοί ενθαρρύνουν την αύξηση του πληθυσμού, αυξάνεται ο αριθμός των εργατών, οι μισθοί πέφτουν πάλι στη φυσική τους τιμή και μάλιστα εξ αντιδράσεως πέφτουν καμιά φορά χαμηλότερα.

Όταν η τιμή αγοράς της εργασίας είναι κάτω από τη φυσική της τιμή, η κατάσταση των εργατών είναι άθλια. Τότε η φτώχεια τούς αποστερεί ακόμη και τις ανέσεις που οι συνήθειες καθιστούν απολύτως αναγκαίες. Και μόνο όταν οι στενότητες περιορίσουν τον αριθμό τους ή όταν η ζήτηση για εργασία έχει αυξηθεί, τότε θα αυξηθεί η τιμή αγοράς της εργασίας στο επίπεδο της φυσικής τιμής και θα έχει ο εργάτης τις μέτριες ανέσεις που του παρέχει το φυσικό ημερομίσθιο.

Παρά την τάση των μισθών να συμπίσουν με το φυσικό τους ποσοστό, το ποσοστό αγοράς τους μπορεί σε μία εξελισσόμενη κοινωνία να παραμένει επ' αόριστον υψηλότερο· διότι, πριν γίνει αισθητή η ώθηση που δίνει μία αύξηση του κεφαλαίου σε μία νέα ζήτηση για εργασία, μία άλλη αύξηση του κεφαλαίου μπορεί να προκαλέσει το ίδιο αποτέλεσμα. Έτσι, αν η αύξηση του κεφαλαίου είναι βαθμιαία και διαρκής, η ζήτηση για εργασία μπορεί να αποτελέσει συνεχές κίνητρο για αύξηση του πληθυσμού.

Το κεφάλαιο είναι εκείνο το μέρος του πλούτου μιας χώρας το οποίο χρησιμοποιείται στην παραγωγή και συντίθεται από τρόφιμα, ρουχισμό, εργαλεία, πρώτες ύλες, μηχανές κλπ., τα οποία είναι αναγκαία, για να θέσουν σε κίνηση την εργασία.

Το κεφάλαιο μπορεί να αυξηθεί ταυτοχρόνως με την αύξηση της αξίας του. Είναι δυνατό να αυξηθούν τα τρόφιμα και ο ρουχισμός μιας χώρας, ενώ σω απαιτείται περισσότερη από πριν εργασία, για να παραχθούν οι πρόσθετες ποσότητες· σ' αυτή την περίπτωση δε θα αυξηθεί μόνο η ποσότητα αλλά και η αξία του κεφαλαίου. Ή μπορεί να αυξηθεί το κεφάλαιο, χωρίς να αυξηθεί η αξία του, ακόμη και όταν η αξία του πραγματικά μειώνεται· όχι μόνο

μπορεί να αυξηθούν τα τρόφιμα και ο ρουχισμός μιας χώρας, αλλά αυτή η αύξηση μπορεί να πραγματοποιηθεί με τη βοήθεια μηχανών χωρίς καμία αύξηση, ακόμη και με μείωση της ανάλογης ποσότητας εργασίας που χρειάζεται για την παραγωγή τους. Η ποσότητα του κεφαλαίου μπορεί ν' αυξηθεί, ενώ ούτε το σύνολό του ούτε κανένα μέρος του θα έχει μεγαλύτερη αξία από πριν, αλλά μπορεί να έχει πραγματικά μικρότερη.

Στην πρώτη περίπτωση η φυσική τιμή της εργασίας, η οποία πάντα εξαρτάται από την τιμή των τροφίμων, του ρουχισμού και των άλλων χρεωδών, θα ανέβει· στη δεύτερη θα παραμείνει στάσιμη ή θα πέσει· αλλά και στις δύο περιπτώσεις το ποσοστό αγοράς των μισθών θα ανέβει, διότι αναλόγως της αύξησης του κεφαλαίου θα αυξηθεί και η ζήτηση για εργασία. Ανάλογη του έργου που πρέπει να γίνει θα είναι και η ζήτηση αυτών που θα το εκτελέσουν.

Και στις δύο επίσης περιπτώσεις η τιμή αγοράς της εργασίας θα ανέβει πάνω από τη φυσική της τιμή· και στις δύο περιπτώσεις θα τείνει να συμπέσει με τη φυσική της τιμή, αλλά στην πρώτη περίπτωση η σύμπτωση αυτή θα πραγματοποιηθεί ταχύτατα. Η κατάσταση του εργάτη θα βελτιωθεί αλλά όχι σημαντικά· διότι η αυξημένη τιμή των τροφίμων και των χρεωδών θα απορροφήσει ένα μεγάλο μέρος των αυξημένων μισθών του, συνεπώς μια μικρή προσφορά εργασίας ή ελάχιστη αύξηση του πληθυσμού θα μειώσει σύντομα την τιμή αγοράς στο ήδη αυξημένο επίπεδο της φυσικής τιμής της εργασίας.

Στη δεύτερη περίπτωση η κατάσταση του εργάτη θα βελτιωθεί πάρα πολύ· θα λάβει αυξημένους χρηματικούς μισθούς, χωρίς να πρέπει να πληρώσει αυξημένες τιμές, και ίσως ακόμη πληρώσει και μειωμένες τιμές για τα εμπορεύματα που καταναλώνει αυτός και η οικογένειά του. Και μόνο μετά από μία σημαντική αύξηση του πληθυσμού θα μειωθεί ξανά η τιμή αγοράς της εργασίας μέχρι τη χαμηλή πλέον και μειωμένη φυσική τιμή.

Έτσι λοιπόν με κάθε πρόοδο της κοινωνίας, με κάθε αύξηση του κεφαλαίου της οι μισθοί αγοράς της εργασίας θα αυξηθούν· αλλά η διάρκεια της αύξησής τους θα εξαρτάται από το αν αυξήθηκε και η φυσική τιμή της εργασίας. Και αυτό πάλι θα εξαρτάται από την αύξηση της φυσικής τιμής των χρεωδών εκείνων στα οποία ξοδεύονται οι μισθοί της εργασίας.

Δεν πρέπει να εννοηθεί ότι η φυσική τιμή της εργασίας, παρ' ότι εκτιμάται σε τρόφιμα και χρειώδη, είναι απολύτως καθορισμένη και σταθερή. Μεταβάλλεται σε διαφορετικές περιόδους στην ίδια χώρα και διαφέρει από χώρα σε χώρα.¹ Ουσιαστικά εξαρτάται από τα ήθη και τα έθιμα των λαών. Ένας άγγλος εργάτης

---

1. «Η στέγη και ο ρουχισμός που είναι απαραίτητα σε μία χώρα μπορεί να μην είναι καθόλου αναγκαία σε μία άλλη· και ο εργάτης στο Ινδοστάν μπορεί να εξακολουθεί να εργάζεται με ζωντάνια, μολοντί παίρνει μόνο ως φυσικό μισθό ποσότητα ενδυμάτων που θα ήταν ανεπαρκής, για να προφυλάξει από το θάνατο ένα ρώσο εργάτη. Ακόμη και σε χώρες που έχουν το ίδιο κλίμα διαφορετικές συνήθειες διαβίωσης συχνά προκαλούν μεταβολές

θα θεωρούσε τους μισθούς του κάτω από το φυσικό τους ποσοστό και πολύ ανεπαρκείς για τη συντήρηση μιας οικογένειας, αν δεν του επέτρεπαν να αγοράζει παρά μόνο πατάτες και να μην έχει καλύτερη κατοικία από μια πλινθόκτιστη καλύβα· ωστόσο οι μέτριες αυτές απαιτήσεις της φύσης θεωρούνται συχνά επαρκείς σε χώρες όπου «η ζωή του ανθρώπου είναι φτηνή» και οι ανάγκες του ικανοποιούνται εύκολα. Πολλές από τις ανέσεις που παρέχει μια αγγλική αγροικία θα θεωρούνταν πολυτέλεια σε μία παλαιότερη περίοδο της ιστορίας μας.

Εξαιτίας της συνεχούς πτώσης [της αξίας] των βιομηχανικών προϊόντων και της συνεχούς αύξησης [της αξίας] του πρωτογενούς προϊόντος, με την εξέλιξη της κοινωνίας θα δημιουργηθεί τελικά μία τέτοια δυσαναλογία της σχετικής τους αξίας, ώστε ο εργάτης στις πλούσιες χώρες θυσιάζοντας μόνο μια πολύ μικρή ποσότητα της τροφής του να μπορεί να ικανοποιήσει πλουσιοπάροχα όλες τις άλλες ανάγκες του.

Ανεξαρτήτως των μεταβολών της αξίας του χρήματος, οι οποίες αναγκαστικά επηρεάζουν τους χρηματικούς μισθούς, αλλά τις οποίες υποθέσαμε εδώ χωρίς καμία επίδραση, επειδή θεωρήσαμε ότι το χρήμα έχει πάντα την ίδια αξία, φαίνεται ότι οι μισθοί υπόκεινται σε αύξηση ή μείωση λόγω των εξής δύο αιτιών:

Πρώτον, της προσφοράς και της ζήτησης εργατών.

Δεύτερον, της τιμής των εμπορευμάτων στα οποία ξοδεύονται οι μισθοί των εργατών.

Σε διαφορετικά στάδια της κοινωνίας η επισώρευση του κεφαλαίου ή των μέσων απασχόλησης της εργασίας είναι περισσότερο ή λιγότερο ταχεία και σ' όλες τις περιπτώσεις πρέπει να εξαρτάται από τις παραγωγικές δυνάμεις της εργασίας. Οι παραγωγικές δυνάμεις της εργασίας είναι συνήθως μέγιστες, όταν υπάρχει αφθονία εύφορης γης. Σε τέτοιες περιόδους η επισώρευση είναι συχνά τόσο ταχεία, ώστε οι εργάτες δεν προσφέρονται με την ίδια ταχύτητα όσο το κεφάλαιο.

Έχει υπολογιστεί ότι υπό ευνοϊκές συνθήκες ο πληθυσμός μπορεί να διπλασιαστεί σε είκοσι πέντε χρόνια· αλλά υπό τις ίδιες ευνοϊκές συνθήκες το σύνολο του κεφαλαίου μιας χώρας μπορεί ίσως να διπλασιαστεί σε λιγότερο χρόνο. Σ' αυτή την περίπτωση οι μισθοί θα έχουν σ' όλη τη διάρκεια της περιόδου την τάση να αυξηθούν, διότι η ζήτηση για εργασία θα αυξηθεί ακόμη ταχύτερα από την προσφορά.

Σε νέους αποικισμούς, όπου έχουν εισαχθεί οι τέχνες και η γνώση χωρών πολιτιστικά πολύ προηγμένων, είναι πιθανό το κεφάλαιο να έχει την τάση να

της φυσικής τιμής της εργασίας εξίσου σημαντικές μ' αυτές που προκαλούνται από φυσικά αίτια». R. Torrens, *An Essay the External Corn Trade*, σ. 68.

Το ζήτημα αυτό συνολικά παρουσιάζεται με μεγάλη δεξιότητα από το συνταγματάροχη Torrens.

αυξάνεται ταχύτερα από τους ανθρώπους· και αν η ανεπάρκεια εργατών δεν καλυφθεί από πολυπληθέστερες χώρες, η τάση αυτή θα αύξανε πάρα πολύ την τιμή της εργασίας. Καθώς οι χώρες αυτές γίνονται πολυπληθείς και γη χειρότερης ποιότητας αρχίζει να καλλιεργείται, η τάση αύξησης του κεφαλαίου μειώνεται, διότι το πλεονάζον προϊόν που απομένει μετά την ικανοποίηση των αναγκών του υπάρχοντος πληθυσμού πρέπει κατ' ανάγκην να είναι ανάλογο της ευχέρειας της παραγωγής, δηλαδή του μικρότερου αριθμού ανθρώπων που απασχολούνται στην παραγωγή. Επομένως, παρά το ότι είναι πιθανό υπό τις ευνοϊκότερες συνθήκες η αύξηση της παραγωγής να είναι μεγαλύτερη απ' αυτήν του πληθυσμού, αυτό δε θα συνεχιστεί επί μακρόν· επειδή η ποσότητα της γης είναι περιορισμένη και διαφορετικής ποιότητας, κάθε αύξηση της ποσότητας κεφαλαίου που χρησιμοποιείται σ' αυτή θα οδηγήσει σε μείωση του ρυθμού παραγωγής, ενώ η αύξηση του πληθυσμού συνεχίζεται πάντα η ίδια.

Στις χώρες όπου υπάρχει αφθονία εύφορων εδαφών, αλλά όπου λόγω της αμάθειας, της φυγοπονίας και της βαρβαρότητάς τους οι κάτοικοι είναι εκτεθειμένοι στους κινδύνους της ανέχειας και του λιμού και όπου λέγεται ότι ο πληθυσμός είναι περισσότερος από τα μέσα συντήρησης, πρέπει να εφαρμοστεί ένα φάρμακο πολύ διαφορετικό απ' αυτό που χρειάζονται οι προ πολλού αποικισθείσες χώρες, όπου λόγω του φθίνοντος ρυθμού προσφοράς πρωτογενούς προϊόντος όλα τα δεινά του υπερπληθυσμού είναι ήδη γνωστά. Στη μία περίπτωση τα δεινά προέρχονται από την κακή διοίκηση, από την αβεβαιότητα της ιδιοκτησίας και από την έλλειψη παιδείας σ' όλα τα κοινωνικά στρώματα. Για να γίνουν ευτυχέστεροι οι άνθρωποι, αρκεί μόνο να διοικηθούν και να εκπαιδευτούν καλύτερα, αφού αυτό θα οδηγήσει αναπόφευκτα σε αύξηση του κεφαλαίου μεγαλύτερη από την αύξηση του πληθυσμού. Καμιά αύξηση του πληθυσμού δεν είναι υπερβολικά μεγάλη, εφ' όσον οι παραγωγικές δυνάμεις είναι ακόμη μεγαλύτερες. Στην άλλη περίπτωση ο πληθυσμός αυξάνεται ταχύτερα από τα απαιτούμενα για τη συντήρησή του κεφάλαια. Κάθε αύξηση της εργατικότητας, εκτός αν συνοδεύεται από ένα φθίνοντα ρυθμό αύξησης του πληθυσμού, θα χειροτερέψει την κατάσταση, διότι η παραγωγή δεν μπορεί να παρακολουθήσει την αύξηση του πληθυσμού.

Όταν ο πληθυσμός είναι περισσότερος από τα μέσα συντήρησης, οι μόνες θεραπείες είναι είτε η μείωση του πληθυσμού είτε η ταχύτερη επισώρευση κεφαλαίου. Στις πλούσιες χώρες, όπου όλη η εύφορη γη καλλιεργείται ήδη, η δεύτερη θεραπεία δεν είναι εύκολα εφαρμόσιμη ούτε πολύ επιθυμητή, διότι το αποτέλεσμα της θα ήταν, αν ωθείτο στα άκρα, να κάνει εξίσου φτωχές όλες τις τάξεις. Αλλά στις φτωχές χώρες, όπου υπάρχουν άφθονα διαθέσιμα μέσα παραγωγής, επειδή δεν έχουν καλλιεργηθεί ακόμη όλα τα γόνιμα εδάφη, είναι το μόνο ασφαλές και δραστικό μέσο για την καταπολέμηση των δεινών, ιδιαίτερα επειδή θα ανύψωνε όλες τις τάξεις του πληθυσμού.

Οι φίλοι της ανθρωπότητας δεν μπορεί παρά να εύχονται οι εργατικές τάξεις όλων των χωρών να επιθυμούν τις ανέσεις και τις απολαύσεις και να ενθαρρύνονται με όλα τα νόμιμα μέσα στην προσπάθειά τους να τις αποκτήσουν. Δεν υπάρχει μεγαλύτερη εξασφάλιση κατά του υπερπληθυσμού. Στις χώρες όπου οι εργατικές τάξεις έχουν τις λιγότερες ανάγκες και αρκούνται στη φτηνότερη τροφή οι άνθρωποι είναι εκτεθειμένοι στις μεγαλύτερες αντιξοότητες και στερήσεις. Δεν έχουν καταφύγιο από τις συμφορές· δεν μπορούν να αναζητήσουν ασφάλεια σε μια κατώτερη κοινωνική τάξη· είναι ήδη τόσο χαμηλά, που δεν μπορούν να πέσουν χαμηλότερα. Σε κάθε έλλειψη του βασικού τους είδους συντήρησης υπάρχουν ελάχιστα υποκατάστατα που μπορούν να αποκτήσουν και η αιτοδεία συνοδεύεται απ' όλα σχεδόν τα δεινά του λιμού.

Με τη φυσική εξέλιξη της κοινωνίας, οι μισθοί της εργασίας θα έχουν την τάση να πέσουν στο μέτρο που ρυθμίζονται από την προσφορά και τη ζήτηση, διότι η προσφορά εργατών θα συνεχίσει ν' αυξάνεται με τον ίδιο ρυθμό, ενώ η ζήτησή τους θα αυξάνεται με βραδύτερο ρυθμό. Αν, για παράδειγμα, οι μισθοί ρυθμίζονται από μια ετήσια αύξηση του κεφαλαίου με ρυθμό 2 τοις εκατό, θα πέσουν, αν το κεφάλαιο επισωρεύεται με ρυθμό μόνο 1 1/2 τοις εκατό. Θα πέσουν ακόμη χαμηλότερα, αν επισωρεύεται με ρυθμό μόνο 1 ή 1/2 τοις εκατό και θα συνεχίσουν να πέφτουν, μέχρις ότου το κεφάλαιο γίνει στάσιμο, όταν και οι μισθοί γίνουν στάσιμοι και επαρκούν, μόνο για να διατηρήσουν το μέγεθος του υπάρχοντος πληθυσμού. Λέω ότι υπ' αυτές τις συνθήκες οι μισθοί θα πέσουν, αν ρυθμίζονται μόνο από την προσφορά και τη ζήτηση εργατών, αλλά δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι οι μισθοί ρυθμίζονται και από τις τιμές των εμπορευμάτων στα οποία ξοδεύονται.

Καθώς αυξάνεται ο πληθυσμός, η τιμή αυτών των χρειωδών ανεβαίνει συνεχώς, διότι απαιτείται περισσότερη εργασία για την παραγωγή τους. Αν λοιπόν οι χρηματικοί μισθοί της εργασίας πέσουν, ενώ όλα τα άλλα εμπορεύματα στα οποία ξοδεύονται οι μισθοί ανεβούν, ο εργάτης θα πληγεί διπλά και σύντομα θα στερηθεί εντελώς τα μέσα συντήρησης. Αντί λοιπόν να πέσουν οι χρηματικοί μισθοί της εργασίας, θα ανεβούν· αλλά δε θα ανεβούν αρκετά, ώστε να μπορεί ο εργάτης να αγοράσει τόσες ανέσεις και χρειώδη όσες και πριν την αύξηση της τιμής αυτών των εμπορευμάτων. Αν οι ετήσιοι μισθοί του προηγουμένως ήταν 24 λίρες ή 6 εκατόλιτρα σιταριού, όταν η τιμή ήταν 4 λίρες ανά εκατόλιτρο, θα έπαιρνε πιθανό μόνο την αξία 5 εκατόλιτρων, όταν το σιτάρι ανέβαινε στις 5 λίρες ανά εκατόλιτρο. Αλλά 5 εκατόλιτρα θα κόστιζαν 25 λίρες· θα έπαιρνε συνεπώς μια αύξηση του χρηματικού μισθού του, καίτοι μ' αυτή την αύξηση δε θα μπορούσε να προμηθευτεί την ίδια ποσότητα σιταριού και άλλων εμπορευμάτων που κατανάλωνε προηγουμένως η οικογένειά του.

Μολονότι λοιπόν ο εργάτης στην πραγματικότητα αμείβεται χειρότερα, αυτή η αύξηση του μισθού του θα μειώσει κατ' ανάγκην τα κέρδη του βιομή-

χανου, διότι, ενώ τα προϊόντα του δε θα πωληθούν σε υψηλότερη τιμή, οι δαπάνες παραγωγής τους θα έχουν αυξηθεί. Πάντως το ζήτημα αυτό θα συζητηθεί κατά την εξέταση των αρχών που ρυθμίζουν τα κέρδη.

Φαίνεται λοιπόν ότι η ίδια αιτία που αυξάνει τη γαιοπρόσοδο, συγκεκριμένα η αυξανόμενη δυσκολία παραγωγής μιας πρόσθετης ποσότητας τροφίμων με την ίδια αναλογικά ποσότητα εργασίας, θα αυξήσει και τους μισθούς· και επομένως, αν η αξία του χρήματος είναι αμετάβλητη, τόσο η γαιοπρόσοδος όσο και οι μισθοί θα έχουν την τάση να αυξηθούν με την αύξηση του πλούτου και του πληθυσμού.

Υπάρχει όμως η εξής σημαντική διαφορά μεταξύ της ανόδου της γαιοπρόσοδου και της ανόδου των μισθών: Η αύξηση της χρηματικής αξίας της γαιοπρόσοδου συνοδεύεται και από μια αύξηση της μερίδας του προϊόντος· δεν είναι μόνο η χρηματική πρόσοδος του γαιοκτήμονα μεγαλύτερη αλλά και η σε σιτάρι [εκφρασμένη] γαιοπρόσοδός του· θα πάρει περισσότερο σιτάρι και κάθε ορισμένη ποσότητα σιταριού θα ανταλλάσσεται έναντι μεγαλύτερης ποσότητας όλων των άλλων αγαθών των οποίων η αξία δεν ανέβηκε. Η τύχη του εργάτη θα είναι χειρότερη· θα πάρει μεγαλύτερο χρηματικό μισθό είναι αλήθεια, αλλά ο σε σιτάρι μισθός του θα μειωθεί· και όχι μόνο η δυνατότητά του ν' αγοράσει σιτάρι αλλά και η εν γένει κατάστασή του θα χειροτερέψει, επειδή θα δυσκολευτεί περισσότερο να διατηρήσει το ποσοστό αγοράς των μισθών του επάνω από το φυσικό ποσοστό τους. Όταν η τιμή του σιταριού ανέβει κατά 10 τοις εκατό, οι μισθοί θα ανέβουν πάντα κατά λιγότερο από 10 τοις εκατό, αλλά η γαιοπρόσοδος θα ανέβει πάντα περισσότερο· η κατάσταση του εργάτη γενικώς θα χειροτερεύει και αυτή του γαιοκτήμονα θα βελτιώνεται πάντα.

Όταν το σιτάρι ήταν στις 4 λίρες ανά εκατόλιτρο, ας υποθέσουμε ότι οι μισθοί του εργάτη ήσαν 24 λίρες το χρόνο, ή όσο η αξία 6 εκατόλιτρων σιταριού, και ότι το μισό των μισθών του ξοδεύονταν σε σιτάρι και το άλλο μισό, ή 12 λίρες, σε άλλα πράγματα. Αυτός θα έπαιρνε:

24 λίρες 14 σελίνια	όταν η	4 λίρες	4 σελίνια	8 πένες		5,83 εκατόλ.
25 » 10 »	τιμή του	4 »	10 »		ή την	5,66 »
26 » 8 »	σιταριού	4 »	16 »		αξία	5,50 »
27 » 8 » 6 πένες	ήταν	5 »	2 »	10 πένες		5,33 »

Θα έπαιρνε αυτούς τους μισθούς, για να μπορέσει να ζήσει εξίσου καλά, και όχι καλύτερα από πριν. Διότι, αν το σιτάρι ήταν στις 4 λίρες ανά εκατόλιτρο, θα ξόδευε για 3 εκατόλιτρα σιταριού

προς 4 λίρες το εκατόλιτρο.....	12 λίρες
και για άλλα αγαθά.....	12 λίρες
	<hr/>
	24 λίρες

Αν το σιτάρι ήταν στις 4 λίρες, 4 σελίνια και 8 πένες, τα 3 εκατόλιτρα που αυτός και η οικογένειά του καταναλώνουν

θα του κόστιζαν	12 λίρες & 14 σελίνια
άλλα πράγματα αμετάβλητης τιμής	12 λίρες
	<hr/> 24 λίρες & 14 σελίνια

Αν ήταν στις 4 λίρες και 10 σελίνια, 3 εκατόλιτρα σιταριού

θα του κόστιζαν	12 λίρες & 10 σελίνια
και άλλα πράγματα	12 λίρες
	<hr/> 25 λίρες & 10 σελίνια

Αν ήταν στις 4 λίρες και 16 σελίνια, 3 εκατόλιτρα σιταριού

θα του κόστιζαν	14 λίρες & 8 σελίνια
άλλα πράγματα	12 λίρες
	<hr/> 26 λίρες & 8 σελίνια

Αν ήταν στις 5 λίρες, 2 σελίνια και 10 πένες, 3 εκατόλιτρα σιταριού

θα του κόστιζαν	15 λίρες, 8 σελίνια & 6 πένες
άλλα πράγματα	12 λίρες
	<hr/> 27 λίρες, 8 σελίνια & 6 πένες

Όσο ακριβό λοιπόν θα γινόταν το σιτάρι, θα έπαιρνε μικρότερους σε σιτάρι [εκφρασμένους] μισθούς, αλλά οι χρηματικοί του μισθοί θα αυξάνονταν πάντοτε, ενώ οι απολαύσεις του υπό την παραπάνω προϋπόθεση θα ήταν ακριβώς οι ίδιες. Καθώς όμως θα ανέβαινε η τιμή άλλων εμπορευμάτων αναλόγως του πρωτογενούς προϊόντος που εισήλθε στη σύνθεσή τους, ο εργάτης θα έπρεπε να πληρώσει περισσότερο για μερικά απ' αυτά. Μολονότι το σιτάρι, η ζάχαρη, το σαπούνι, τα κεριά και το ενοίκιο του σπιτιού του δε θα ήταν ίσως ακριβότερα, θα πλήρωνε περισσότερο για το χοιρομέρι του, το τυρί, το βούτυρο, το λινό, τα παπούτσια και το ρουχισμό του. Συνεπώς, ακόμη και με την παραπάνω αύξηση των μισθών του, η κατάστασή του θα ήταν σχετικά χειρότερη. Μπορεί ωστόσο να πει κανείς ότι ασχολήθηκα με την επίδραση των μισθών στις τιμές υποθέτοντας ότι ο χρυσός, ή το μέταλλο από το οποίο κατασκευάζεται το χρήμα, είναι προϊόν της χώρας στην οποία οι μισθοί μεταβλήθηκαν και ότι τα συμφέροντα τα οποία εξήγαγα ελάχιστα συμφωνούν με την πραγματικότητα,

διότι ο χρυσός είναι μέταλλο ξένης παραγωγής. Το γεγονός ωστόσο ότι ο χρυσός αποτελεί ξένη παραγωγή δεν ακυρώνει το επιχείρημα, διότι μπορεί ναδειχθεί ότι είτε παράγεται εγχωρίως είτε εισάγεται από το εξωτερικό το τελικό, αλλά βεβαίως και το άμεσο, αποτέλεσμα θα ήταν το ίδιο.

Η άνοδος των μισθών οφείλεται γενικώς στο ότι η αύξηση του πλούτου και του κεφαλαίου προκάλεσαν νέα ζήτηση για εργασία, η οποία οπωσδήποτε συνοδεύεται από αύξηση της παραγωγής εμπορευμάτων. Για να κυκλοφορήσουν αυτά τα επί πλέον εμπορεύματα, ακόμη και στις ίδιες όπως και πριν τιμές, απαιτείται περισσότερο χρήμα, περισσότερο από το ξένο αυτό αγαθό, από το οποίο κατασκευάζεται το χρήμα και το οποίο μπορεί να αποκτηθεί μόνο με εισαγωγή. Όποτε απαιτείται μεγαλύτερη από πριν ποσότητα ενός εμπορεύματος, η σχετική του αξία αυξάνεται σε σχέση με τα εμπορεύματα με τα οποία αγοράζεται. Αν ζητούνταν περισσότερα καπέλα, η τιμή τους θα ανέβαινε και θα δινόταν γι' αυτά περισσότερος χρυσός. Αν χρειαζόταν περισσότερος χρυσός, η τιμή του χρυσού θα ανέβαινε και αυτή των καπέλων θα έπεφτε, καθώς θα χρειαζόταν πλέον μεγαλύτερη ποσότητα καπέλων και όλων των άλλων πραγμάτων, για να αγοραστεί η ίδια ποσότητα χρυσού. Αλλά στην υποτεθείσα περίπτωση το να πει κανείς ότι τα εμπορεύματα θα ανέβουν, επειδή ανεβαίνουν οι μισθοί, ισοδυναμεί με επιβεβαίωση μιας καταφανούς αντίφασης, διότι πρώτα λέμε ότι η σχετική αξία του χρυσού θα ανέβει συνεπεία της ζήτησης και ύστερα ότι η σχετική του αξία θα πέσει, διότι θα ανέβουν οι τιμές, δύο αποτελέσματα εντελώς ασυμβίβαστα. Το να πω ότι η τιμή των εμπορευμάτων ανεβαίνει είναι ταυτόσημο με το να πω ότι η σχετική αξία του χρήματος μειούται, διότι η σχετική αξία του χρυσού υπολογίζεται μέσω των εμπορευμάτων. Αν λοιπόν η τιμή όλων των εμπορευμάτων ανεβαίνει, δε θα ερχόταν χρυσός από το εξωτερικό, για να αγοραστούν αυτά τα ακριβά εμπορεύματα, αλλά θα έφευγε από τη χώρα, ώστε να χρησιμοποιηθεί επωφελέστερα για την αγορά των σχετικά φθηνότερων ξένων εμπορευμάτων. Φαίνεται λοιπόν ότι η άνοδος των μισθών δε θα αυξήσει τις τιμές των εμπορευμάτων είτε το μέταλλο με το οποίο κατασκευάζεται το χρήμα παράγεται εγχωρίως είτε σε ξένη χώρα. Όλα τα αγαθά δεν μπορούν ν' αυξηθούν ταυτοχρόνως χωρίς μια αύξηση της ποσότητας του χρήματος. Η πρόσθετη αυτή ποσότητα δεν μπορεί να παραχθεί εγχωρίως, όπως δείξαμε ήδη, ούτε μπορεί να εισαχθεί από το εξωτερικό. Για να αγοραστεί οποιαδήποτε πρόσθετη ποσότητα χρυσού από το εξωτερικό, τα εγχώρια εμπορεύματα πρέπει να είναι φθηνά, όχι ακριβά. Η εισαγωγή χρυσού και μία αύξηση της τιμής όλων των εγχωρίων εμπορευμάτων, με τα οποία αγοράζεται ή πληρώνεται ο χρυσός, είναι αποτελέσματα μεταξύ τους εντελώς ασυμβίβαστα. Η ευρεία χρήση χαρτονομίσματος δε μεταβάλλει αυτό το ζήτημα, διότι το χαρτονομίσμα προσαρμόζεται, ή πρέπει να προσαρμόζεται, στην αξία του χρυσού και ως εκ τούτου η αξία του επηρεάζεται μόνο από τα αίτια εκείνα που επηρεάζουν την αξία του μετάλλου.

Αυτοί είναι λοιπόν οι νόμοι που ρυθμίζουν τους μισθούς και διέπουν την ευημερία του μεγαλύτερου μέρους της κάθε κοινότητας. Όπως όλες οι συμβάσεις, οι μισθοί πρέπει να αφήνονται στο δίκαιο και ελεύθερο ανταγωνισμό της αγοράς και δεν πρέπει ποτέ να ελέγχονται με διοικητικές παρεμβάσεις.

Η εμφανής και άμεση τάση των νόμων υπέρ των φτωχών βρίσκεται σε ευθεία αντίθεση μ' αυτές τις προφανείς αρχές: δεν είναι, όπως αποσκοπεί η καλοπροαίρετη διοίκηση, να βελτιώσουν την κατάσταση των φτωχών, αλλά να χειροτερέψουν την κατάσταση φτωχών και πλούσιων· αντί να κάνουν πλούσιους τους φτωχούς, υπολογίζεται ότι κάνουν φτωχούς τους πλούσιους. Και ενόσω ισχύουν οι παρόντες νόμοι, είναι φυσικό να αυξάνεται προοδευτικά το κονδύλι για τη συντήρηση των φτωχών, μέχρις ότου απορροφήσει όλα τα καθαρά έσοδα της χώρας ή τουλάχιστον εκείνο το μέρος τους που το κράτος παραχωρεί σ' εμάς μετά την ικανοποίηση της δικής του ακατάπαιστης ζήτησης για δημόσιες δαπάνες.²

Η καταστρεπτική αυτή τάση των εν λόγω νόμων δεν αποτελεί πλέον μυστήριο, αφότου αναπτύχθηκε πλήρως από το άξιο χέρι του κυρίου Malthus και κάθε φιλόπτωχος θα πρέπει να εύχεται ολόψυχα την κατάργησή τους. Δυστυχώς όμως καθιερώθηκαν εδώ και τόσο καιρό και οι συνθήκες των φτωχών διαμορφώθηκαν σύμφωνα με την επίδρασή τους σε τέτοιο βαθμό, ώστε η ασφαλής εκρίζωσή τους από το πολιτικό μας σύστημα απαιτεί την πλέον προσεκτική και επιδέξια διαχείριση. Όσοι είναι φιλικότερα διακείμενοι προς την κατάργηση αυτών των νόμων συμφωνούν ότι, αν επιθυμούμε την πρόληψη της πλέον συντριπτικής δυστυχίας αυτών, προς όφελος των οποίων εσφαλμένα θεσπίστηκαν, η κατάργησή τους πρέπει να γίνει πολύ σταδιακά.

Είναι αναμφισβήτητα αληθές ότι οι ανέσεις και η ευημερία των φτωχών δεν μπορούν να διασφαλιστούν για πάντα χωρίς μια φροντίδα εκ μέρους τους ή μια προσπάθεια εκ μέρους της διοίκησης να ελεγχθεί η αριθμητική τους αύξηση και να περιοριστούν οι μεταξύ τους πρόωροι και απερίσκεπτοι γάμοι. Η επίδραση του συστήματος των νόμων υπέρ των φτωχών υπήρξε ακριβώς αντίθετη προς αυτό. Κατέστησαν περιττή την αποφυγή του γάμου και προκάλεσαν την απερίσκεπτα προσφέροντάς της ένα μέρος από τους μισθούς της σύνεσης και της εργατικότητας.³

2. Με τον κ. Buchanan, στο ακόλουθο απόσπασμα, αν αναφέρεται σε πρόσκαιρες καταστάσεις αθλιότητας, ως τώρα συμφωνώ, ότι «το μεγάλο κακό της κατάστασης του εργάτη είναι η φτώχεια, η οποία προέρχεται είτε από σπανιότητα τροφής είτε από σπανιότητα εργασίας» και σ' όλες τις χώρες έχουν εκδοθεί άπειροι νόμοι για την ανακούφισή του. Υπάρχουν όμως αθλιότερες στην κοινωνική κατάσταση, τις οποίες δεν μπορεί να άρει η νομοθεσία και γι' αυτό είναι χρήσιμο να γνωρίζουμε τα όριά της, έτσι ώστε, στοχεύοντας σε κάτι που είναι ακατόρθωτο, να μη χάσουμε το καλό που βρίσκεται εντός των δυνατοτήτων μας». Buchanan ed. of the *Wealth of Nations*, τόμ. 4, *Observations*, σ. 61.

3. Η πρόοδος της επίγνωσης, που εκδηλώθηκε γι' αυτό το θέμα στη Βουλή των Κοινο-

Η φύση του κακού υποδεικνύει και τη θεραπεία. Περιορίζοντας βαθμιαία τη σφαίρα της νομοθεσίας περί φτωχών, πείθοντας τους φτωχούς για την αξία που έχει γι' αυτούς η ανεξαρτησία, διδάσκοντάς τους ότι δεν πρέπει να προσβλέπουν στη συστηματική ή περιστασιακή φιλανθρωπία, αλλά να βασίζονται στις δικές τους δυνάμεις για τη συντήρησή τους, ότι η περισκεψη και η προνοητικότητα δεν είναι αρετές άχρηστες ούτε ανώφελες, θα προσεγγίσουμε σταδιακά ένα σωστότερο και υγιέστερο κράτος.

Κανένα σχήμα για τη βελτίωση της νομοθεσίας περί φτωχών, που δεν έχει ως τελικό σκοπό την κατάργησή της, δεν αξίζει ούτε της ελάχιστης προσοχής. Και είναι ο καλύτερος φίλος των φτωχών και του συμφέροντος της ανθρωπότητας όποιος μπορεί να καταδείξει τον ασφαλέστερο και λιγότερο βίαιο τρόπο επίτευξης αυτού του σκοπού. Το κακό δεν μπορεί να μετριαστεί με τη συγκέντρωση κατά ένα διαφορετικό τρόπο του κονδυλίου για τη συντήρηση των φτωχών. Όχι μόνο δε θα αποτελούσε βελτίωση, αλλά θα αποτελούσε αντίθετα επιδείνωση της δυστυχίας που θέλουμε να άρουμε, αν το κονδύλι αυξανόταν ή συγκεντρωνόταν σύμφωνα με κάποιες πρόσφατες προτάσεις ως ένα γενικό κονδύλι από όλη τη χώρα. Ο ισχύων τρόπος συγκέντρωσης και χρησιμοποίησής του έχει συμβάλει στο μετριασμό των καταστρεπτικών του επιδράσεων. Κάθε ενορία συγκεντρώνει ένα ξεχωριστό κονδύλι για τη συντήρηση των φτωχών της. Έτσι γίνεται αντικείμενο μεγαλύτερου ενδιαφέροντος και μεγαλύτερης πρακτικής σημασίας να κρατηθούν οι εισφορές χαμηλά, παρά αν συγκεντρωνόταν ένα γενικό κονδύλι για την ανακούφιση των φτωχών από όλο το βασίλειο. Μια ενορία ενδιαφέρεται πολύ περισσότερο για την οικονομική συλλογή της εισφοράς και τη φειδωλή διανομή της βοήθειας, όταν το σύνολο των εισπράξεων θα χρησιμοποιηθεί προς όφελός της, παρά αν εκατοντάδες άλλες ενορίες πρόκειται να συμμετέχουν σ' αυτές.

Σ' αυτή την αιτία πρέπει να αποδώσουμε το γεγονός ότι οι νόμοι υπέρ των φτωχών δεν έχουν ακόμη απορροφήσει όλα τα καθαρά έσοδα της χώρας. Στην αυστηρότητα με την οποία εφαρμόζονται οφείλουμε το ότι δεν έχουν γίνει άκρωσ καταπιεστικοί. Αν δια νόμου κάθε άνθρωπος χρήζων βοήθειας

πήτων από το 1796, ευτυχώς δεν ήταν μικρή, όπως μπορεί να διαπιστώσει κανείς συγκρίνοντας την τελευταία έκθεση της επιτροπής για τους νόμους περί φτωχών και τα ακόλουθα αισθήματα του κ. Pitt εκείνο το χρόνο: «Ας συνδράμουμε τις περιπτώσεις εκείνες που τα πολλά παιδιά είναι ζήτημα δικαίου και τιμής και όχι λόγος για επιτίμηση και περιφρόνηση. Αυτό θα κάνει τη μεγάλη οικογένεια ευλογία και όχι κατάρα· και θα τραβήξει την πρόπουσα διαχωριστική γραμμή ανάμεσα σ' εκείνους που είναι σε θέση να συντηρηθούν δια της εργασίας τους και σ' εκείνους που, αφού πλούτισαν τη χώρα τους μ' έναν αριθμό παιδιών, αξιώνουν την αρωγή και συμπαράστασή της». Hansard, *Parliamentary History*, τόμ. 32, σ. 710.